

Mitä tarkoittaa oikeudenmukaisuus energiasiirtymässä?

Hiilineutraali-webinaari 26.11.2024

REPower-CEST-hanke

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Puhtaan energian siirtymä haastaa tarkastelemaan oikeudenmukaisuutta

Tilaisuuden tarkoitus: antaa RePower-CEST-hankkeen pohjalta ajateltavaa oikeudenmukaisuuden käsittelyyn siirtymässä, esimerkiksi tukipolitiikan, energiainvestointeja suuntaavan maankäytön ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien suunnittelussa.

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

Puhtaan energiajärjestelmän siirtymä (REPower-CEST) –hanke 2024-2026

Päätavoitteena on kehittää tiekartta puhtaan energian kestävän ja oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamiseksi Suomessa vuoteen 2035 mennessä.

Työpaketti: Energiaturvallisuuden ja oikeudenmukaisen siirtymän politiikka-analyysit, mm.:

- keskeisen energiasstrategia- ja ohjauskeinokokonaisuuden sekä hallinnon analysointi oikeudenmukaisen siirtymän näkökulmasta
- tapaustarkastelut
- kriittisiä materiaaleja koskevan ohjauksen oikeudenmukaisuusvaikutukset

Miten käsitellä ja edistää oikeudenmukaisuutta energiasiirtymässä?

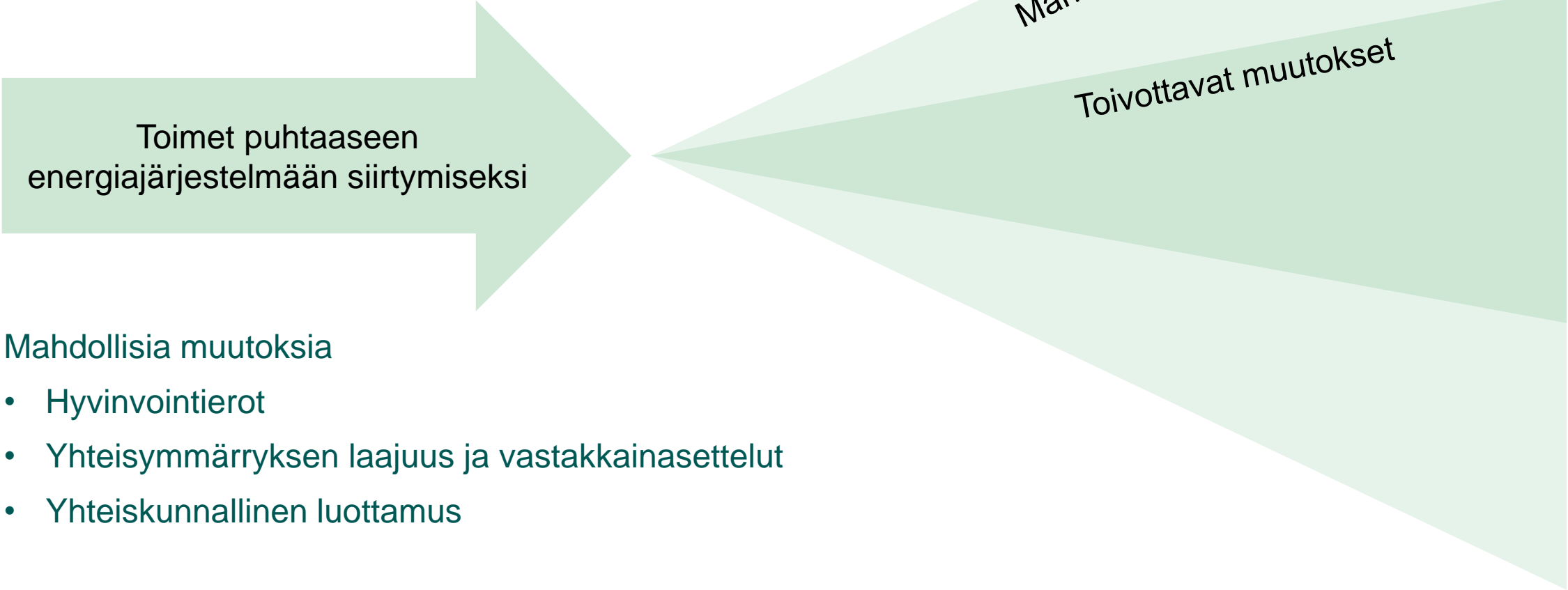
Maija Faehnle
Suomen ympäristökeskus

REPower-CEST-hanke

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Siirtymä muuttaa hyötyjen ja haittojen jakautumista

Toimet puhtaaseen energiajärjestelmään siirtymiseksi

Mahdolliset muutokset

Toivottavat muutokset

Mahdollisia muutoksia

- Hyvinvointierot
- Yhteisymmärryksen laajuus ja vastakkainasettelut
- Yhteiskunnallinen luottamus

Oikeudenmukaisuustarkastelut – miksi?

Murrostoimien ja hallinnan oikeudenmukaisuuden punninnassa tutkimustieto oikeudenmukaisuusnäkökulmista mahdollistaa

- ✓ jäsentynyttä ristiriitojen ja mahdollisuuksien tunnistamista ja arvottamista
- ✓ ajattelun haastamista, epäreilouden kokemusten koettelua

Näin voi syntyä paremmin perusteltuja päätöksiä ja toimintaa, jotka voivat

- ✓ vahvistaa hyväksyttävyyttä ja luottamusta
- ✓ lieventää polarisaatiota

... jos tiedon vaikuttavuudelle on edellytykset esim. tiedon yhteistuotannon tai vuorovaikutteisen viestinnän kautta.

Oikeudenmukaisuustarkastelujen jatkumo

Kapea

Monipuolinen

Vain jakautumisen ulottuvuus
Vain taloudellinen näkökulma
Lyhyt aikaväli
Lähialue
Tietty kohta siirtymässä
Pintataso
Normatiivisuutta ei avattu
Pienen piirin harjoitus
Tulokset jäävät dokumentteihin

Useita ulottuvuuksia
Useita näkökulmia
Eri aikajänteet
Eri aluetasot
Siirtymän kaikki vaiheet
Syvätaaso (järjestelmä, juurisyyt)
Normatiivisuus näkyvästi reflektoitu
Eri toimijoita, ryhmiä laajasti mukana
Tuloksia hyödynnetään laajasti

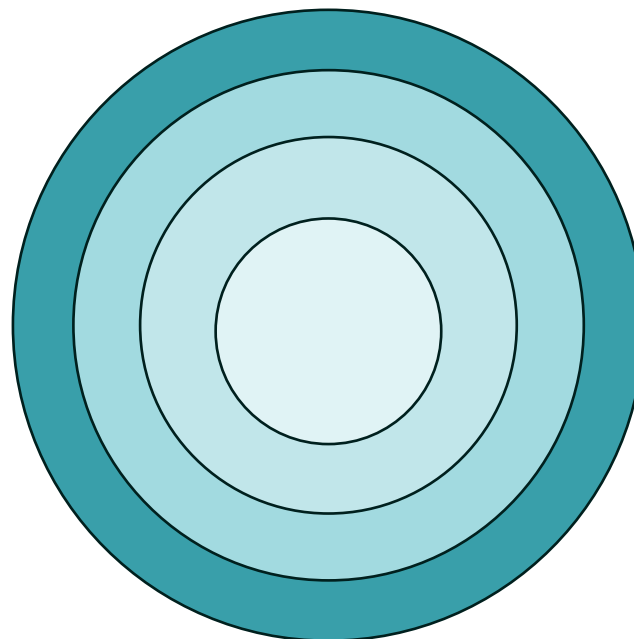
Oikeudenmukaisuustarkastelun valintoja

Vaikuttavuus

- Mitä halutaan saada aikaan
- Vaikuttavuuden logiikka mm. tarkastelun suhde koettuun oikeudenmukaisuuteen

Normatiivisuuden avaaminen

- Oikeudenmukaisuuskäsitykset, tietokäsitykset, murroskäsitykset ja hallinnan motiivit

Tarkastelun syvyys

- Poliitiikan vaikutukset – järjestelmän vaikutukset – (systemiset) juurisyyt

Oikeudenmukaisuusvaikutusten jäsenitys

- Tunnistaminen, jako, menettelytavat, ekologia, mittakaavat, aluetasot, aikajänteet, kapasiteetit...

Mitä oikeidenmukaisuustarkastelulla halutaan saada aikaan, kuinka syvästi ja laajasti?

Vaikuttavuus

- Kolme erilaista hallinnan motiivia (Turnheim 2022; Kaljonen ym. 2024)
 - Reaktiivinen – välittömät vaikutukset
 - Aktiivinen – proaktiivisuus esim. ohjelmat
 - Syvällinen – rakenteiden muuttaminen

Tarkastelun syvyys

- Keille mahdollisuuksia ymmärtää eri näkökulmia?
 - Tiedon saatavuus, tiedolle altistuminen, puntarointi, tuottamiseen osallistuminen

Normatiivisuuden avaaminen

- Normatiivisuus
 - Oikeudenmukaisuuden määrittely on kiistanalaista
 - Pyrkimys arvovapauteen suosii vallassa olevia (Tribaldos & Kortetmäki 2022)
 - ”vain ulottuvuudet” vai myös periaatteet ja kriteerit?

Oikeudenmukaisuuden tarkastelukehyyksen muodostaminen REPower-CEST-hankkeessa

Keskeisiä aineksia

- Kaljonen ym. 2024: Reilun siirtymän kokonaisvaltainen arviointikehys
- Tribaldos & Kortetmäki 2022: Oikeudenmukaisuuden periaatteet ja kriteerit
- Energiasiirtymän kirjallisuus
- RePower-työpaja

Dimensions and principles of justice	Issues to be considered by just transition policies
Distributive justice Fair distribution of benefits and burdens	<ul style="list-style-type: none">• Right to food, water, energy, housing, mobility needed for meeting the basic needs and well-being.• Impacts on employment and livelihoods.• Distribution of profits and other benefits across the value chains.• Cumulative and intersectional impacts of the above.• Alleviation or compensation of unfair burdens, restoration of harms.
Recognition justice Sociocultural dignity and respect for differences	<ul style="list-style-type: none">• Recognition of different sociocultural values, knowledges and societal positions of relevant stakeholders in policy preparation, decisions, implementation and communication.• Non-discrimination based on ethnicity, gender, age, religion, language, state of health, opinion or other personal reasons.
Capacity building Capacity to respond to the focal transition demands	<ul style="list-style-type: none">• The availability of innovations to interested actors, especially least-advantaged groups.• Capacities of individuals to engage in and adapt to transitions, especially those in a vulnerable position.• Capacities of people to partake in collective action and decision-making.
Ecological integrity and animal justice Ecological integrity and justice for nonhuman animals	<ul style="list-style-type: none">• Recognition of nature and nonhuman animals, including respectful treatment of all sentient animals.• Impacts on ecosystems and biodiversity.
Cosmopolitan justice Global fairness and intergenerational justice	<ul style="list-style-type: none">• Global distribution of benefits and burdens.• Protection of future generations' opportunities to achieve well-being, including their right to vital goods for basic needs.
Procedural justice Participatory fairness in decision-making processes	<ul style="list-style-type: none">• Transparent, inclusive decision-making processes that provide a fair opportunity for different actors to participate.• Impacts on power relations and disparities.• The availability of reliable information to all participating in the planning, decision-making and policy implementation.

Oikeudenmukaisuus energiasirtymässä: ulottuvuudet

	Tunnustava (sosiaalinen)	Ekologinen- spatiaalinen
Rationaliteetti		
Menettelytavat		
Jakautuminen		

Oikeudenmukaisuus energiasiirtymässä: ulottuvuudet ja periaatteet

	Tunnustava (sosiaalinen)	Ekologinen-spatiaalinen
	<ul style="list-style-type: none">• Sosiokulttuurinen arvokkuus ja erilaisuuden kunnioittaminen• Kyvykkyydet osallistua siirtymän toteuttamiseen ja kollektiivisiin prosesseihin	<ul style="list-style-type: none">• Elinympäristöoikeudenmukaisuus (mm. terveellisyys, maisema)• Luonnon integriteetti (luonnon monimuotoisuus, itseisarvo)• Globaali oikeudenmukaisuus
Rationaliteetti <ul style="list-style-type: none">• Erilaisten oikeudenmukaisuuskäsitysten tunnistaminen (myös tietokäsitykset, siirtymäkäsitykset)		
Menettelytavat <ul style="list-style-type: none">• Päätöksenteon tietopohjan kattavuus• Hallinnan demokraattisuus: hallinnan läpinäkyvyys, tiedon saatavuus, osallistumismahdollisuuksien riittävyys ja sopivuus, oppivuus• Vaikutukset valtasuhteisiin		
Jakautuminen <ul style="list-style-type: none">• Hyötyjen ja haittojen reilu jakautuminen• Haittojen lieventäminen ja hyvittäminen• Ennakoiva oikeudenmukaisuus		

Oikeudenmukaisuuden tarkastelu nojautuu

- **Ihmis- ja perusoikeuksiin**, joihin Suomi on sitoutunut, sisältäen saamelaisten erityisoikeudet
- Tarpeeseen ottaa huomioon ihmisryhmien ja alueiden **sosiokulttuuriset erityispiirteet**, jotka pelkkiä ihmis- ja perusoikeuksia tarkastelemalla jäisivät huomiotta
- Käsitykseen **tietopohjaisen** tarkastelun välttämättömyydestä oikeudenmukaisen siirtymän edellytyksenä
- Käsitykseen ihmisistä kestävyysmurrosten **aktiivisina toimijoina**, jolloin energiasiirtymän oikeudenmukaisuuteen kuuluu kysymys toimijuuden edellytysten jakautumisesta

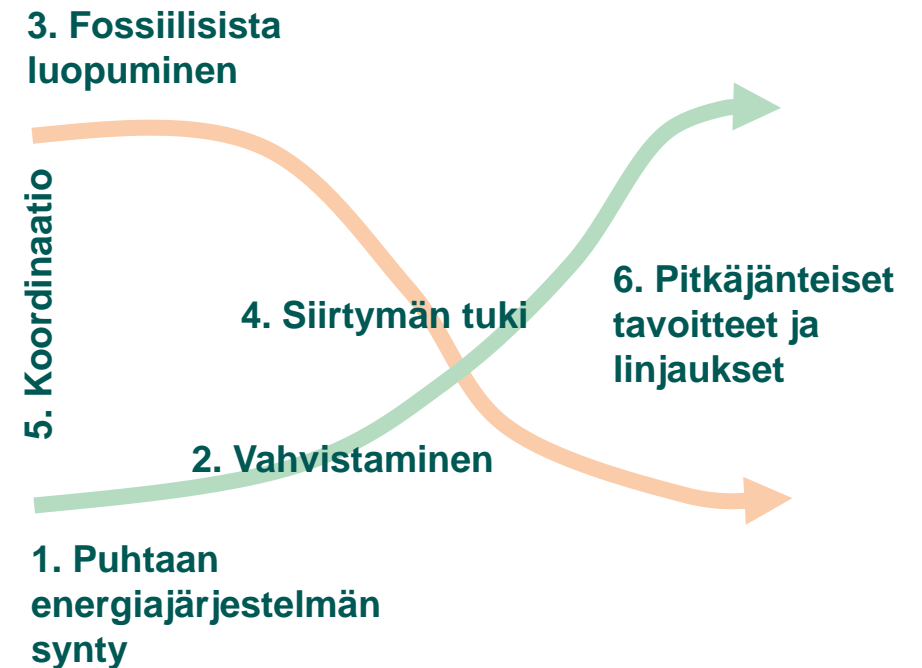
Oikeudenmukaisuus energiasiirtymässä: esimerkkejä arviointikysymyksistä, joilla tarkastella keskeisiä ohjauskeinokokonaisuuksia

	Tunnustava (sosiaalinen)	Ekologinen-spatiaalinen
Rationaliteetti	<p>Minkä käsitysten mukaan prosessi on kehystetty? Jääkö joitain käsityksiä sivuun, miksi? Ovatko toimet reaktiivisia, aktiivisia, syvällisiä? Mitä haavoittuvia ryhmiä tunnustetaan?</p>	<p>Keiden elinympäristöä tarkastellaan? Mitä lajeja tai ekosysteemejä tarkasteluun sisällytetään?</p>
Menettelytavat	<p>Keiden tai mitä näkökulmia tunnustetaan tietona, keiden ei? Keiden vaikuttavaa osallistumista mahdollistetaan, keiden osallistumisen esteitä ei ole madallettu? Kuuluuko tulevien sukupolvien ääniä prosessissa?</p>	<p>Mitä tietoa luonnosta on saatavilla, mitä hyödynnetään? Minkä alueiden ja aluetasojen kannalta?</p>
Jakautuminen	<p>Miten vaikutukset jakautuvat; keitä jakautumisen tarkastelussa tunnustetaan? Muuttuvatko haavoittuvuudet, miten? Hyvitetäänkö menetyksiä, miten?</p>	<p>Miten globaalit vaikutukset huomioidaan? Miten globaaleja vaikutuksia ennakoidaan, millä aikajänteellä?</p>

Lisää arviointikysymyksiä: Kivimaa ym. 2023

Tarkastelussa huomioon otettavaa

- Oikeudenmukaisuuden tarkastelua tarvitaan siirtymän kaikissa vaiheissa (Kaljonen ym. 2024)
- Tarkastelun ajoitus niin, että ehtii vaikuttaa
- Keihin politiikkatoimet ovat vaikuttamassa, keiden hyväksyntää tarvitaan? Heille vähintään mahdollisuus tutustua eri näkökulmiin
- Ryhmämäärittelyt eivät välttämättä kohtaa ihmisten oman identiteetin kanssa

Kaljonen ym. 2024, Kivimaa & Kern 2016, Kanger ym. 2020

Yhteenveto: miten oikeudenmukaisuutta voi energiasiiirtymässä edistää?

- Tiedosta oikeudenmukaisuuden määrittelyn poliittisuus
 - Oikeudenmukaisuuden nimissä voi ajaa monia asioita - kannusta oikeudenmukaisuuden vaatijoita vaatimusten avaamiseen
 - Kerro, mitä oikeudenmukaisuudella tarkoitat
- Luo tilaisuuksia ajatella oikeudenmukaisuutta monista näkökulmista
 - Monipuolinen tarkastelukehys ja tutkimustieto eri näkökulmista tukevat rakentavaa keskustelua
 - Arvioi tiedon kattavuutta ja tunnista, mitä jää tarkastelun ulkopuolelle
- Kohteile politiikkatoimien vaikutusten kohteena olevia aktiivisina toimijoina
 - Huomioi toimijuuden tiedollisia, taloudellisia ja teknisiä edellytyksiä
 - Osallistuminen tiedon tuotantoon ja osallistumisen vaikutuksen näkeminen tukee sitoutumista
 - Suunnittele osallistumismahdollisuuksia ensin heikossa asemassa olevien kannalta

Työ jatkuu

2025

AI-kirjallisuuskatsaus oikeudenmukaisuudesta energiasiirtymässä

Kriittisiä materiaaleja koskevan ohjauksen analyysi

Kansallinen politiikka-analyysi

Tapaustarkastelut,
oikeudenmukaisuuden
kriteerien muodostamista

2026

Oikeudenmukaisuuden tarkastelu osana puhtaan siirtymän tiekarttaa

Kirjallisuutta

Kaljonen, M. et al. 2024. Policy mixes for just transitions: A holistic evaluation framework. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 52, 100885.

Kanger, L., Sovacool, B.K., Noorkõiv, M., 2020. Six policy intervention points for sustainability transitions: A conceptual framework and a systematic literature review. *Research Policy* 49, 104072.

Kivimaa, P. ym. 2023. Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden arviointi. Suomen ilmastopaneeli.

Kivimaa, P., Kern, F., 2016. Creative destruction or mere niche support? Innovation policy mixes for sustainability transitions. *Research Policy* 45, 205–217.

Turnheim, B. 2022. Destabilisation, decline and phase-out in transitions research. In Koretsky, Z., Stegmaier, P., Turnheim, B., van Lente, H. (Eds.). *Technologies in decline. Socio-Technical Approaches to Discontinuation and Destabilisation*. Routledge.

Tribaldos, T., & Kortetmäki, T. (2022). Just transition principles and criteria for food systems and beyond. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 43, 244-256